

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΟΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Οι εξελίξεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία την τελευταία δεκαετία, καθώς και η κατάσταση των ΕλληνοΤουρκικών σχέσεων από το 1955, συνιστούν την παρούσα μορφή του περίφημου «Ανατολικού Ζητήματος», των διαρθρωτικών δηλαδή προβλημάτων του ΒαλκανοΜικρασιατικού γεωπολιτικού πεδίου, τα οποία γεννώνται όταν ο ιστορικά ισχυρός συνεκτικός ιστός του περνά περίοδο κρίσης. Τέτοια περίοδο κρίσης διήλθε ο χώρος μας της Εγγύς Ανατολής κατά την παρακμή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (μετά τον 11ο αιώνα). Παρόμοια φάση αποσυντονισμού σημάδεψε την αντίστοιχη τελευταία περίοδο αποδυνάμωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (από τις αρχές του 19ου αιώνα), ως διαδόχου οργανωτικής αρχής του συνολικού πεδίου. Με την τελική κατάρρευση της Οθωμανικής αρχής (1918), δημιουργήθηκαν οι αντικειμενικές συνθήκες για μια νέα πορεία γεωπολιτικής ανασύνθεσης. Η συγκεχυμένη στρατηγική της Ελλάδας στους χειρισμούς κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και η αποτυχία της Ελληνικής προσπάθειας να αναλάβει η χώρα την οργανωτική πρωτοβουλία και ευθύνη στο Νότιο και ΝοτιοΑνατολικό τομέα του ΒαλκανοΜικρασιατικού χώρου μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Μικρασιατική Καταστροφή), αναχαίτισαν την αποτελεσματική εκδήλωση της φυσικής ροπής του συστήματος για συνοχή και ολοκλήρωση, και περιέπλεξαν τα δεδομένα των εσωτερικών εξελίξεών του. Είναι όμως εξαιρετικά σημαντικό, ότι σε λιγώτερο από 10 χρόνια μετά τις τραυματικές εμπειρίες του 1912-1913, η διαδικασία αποκατάστασης της φυσικής ενότητας του ΒαλκανοΜικρασιατικού χώρου μπήκε σε λειτουργία, βασιζόμενη εστιακά στην ΕλληνοΤουρκική Συνεργασία (1930) και οικοδομώντας μια ΒαλκανοΜικρασιατική Συνεννόηση (Βαλκανικό Σύμφωνο του 1934). Παρά την χαλαρότητα του Συμφώνου ο βασικός στόχος του ήταν να αποτραπούν οι επιδράσεις και επιδιώξεις του Συστήματος των Ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων στον ΒαλκανοΜικρασιατικό χώρο. Ο στόχος αυτός παρείχε το πλαίσιο για την ανάπτυξη των συνεκτικών δεσμών του οικείου πεδίου μας, υπό την προϋπόθεση της δυναμικής επιρροής του άξονα Ελλάδος-Τουρκίας.

Παρά την Γιγαντομαχία του Β' Γερμανικού Πολέμου του 20ου αιώνα, παρά τον επακολουθήσαντα ριζικό διπολισμό του παγκόσμιου Συστήματος (Ψυχρός Πόλεμος), και παρά την συνεπακόλουθη πόλωση του χώρου μας εκατέρωθεν του Σιδηρού Παραπετάσματος, η ΒαλκανοΜικρασιατική συνεννόηση δεν ατόνησε παντελώς. Αρχικά μάλιστα εμφάνισε μια δυναμική πρόοδο με την δημιουργία του τριγώνου Αθηνών – Αγκύρας

– Βελιγραδίου (συμφωνία της Άγκυρας 28/2/1953, Βαλκανικό Σύμφωνο του Bled 9/8/1954). Το τρίγωνο ισχύος συνεπήχθη υπό την αιγίδα των Η.Π.Α.: πάντοτε η θαλασσοκράτουσα δύναμη είχε ζωτικό συμφέρον την σύσταση ισχυρού ολοκληρωμένου πεδίου στον χώρο μας για την εξισορρόπηση των Ευρωπαϊκών και Ρωσικών επιρροών, καθώς και για την σταθεροποίηση της ΚαυκασοΚασπίας περιοχής και της Μέσης Ανατολής. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, η ιδεολογική και κοινωνικοπολιτική διαίρεση του ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου ήρθη, οπότε η φυσική ενδογενής ροπή ολοκλήρωσής του θα εκδηλωνόταν ακάθεκτη, καλλιεργούμενη από την δυναμική συντονισμού των ισχυρών πόλων εντός του πεδίου (Τουρκίας, Γιουγκοσλαυίας, Ελλάδας).

Αλλά δεν έμελλε («για κρίματα που ο Θεός ξέρει») να ακολουθήσουν τα γεγονότα την φυσική εξέλιξή τους. Το 1955 παρουσιάζεται νέα μείζων τομή στην σύγχρονη ιστορία του χώρου μας: ο συντονισμός Ελλάδας – Τουρκίας μεταβάλλεται σε διάσταση των δυο χωρών, που συνεχώς κινείται στα όρια της ρήξης και αρκετές φορές φθάνει στα πρόθυρα της πολεμικής σύρραξης. Έτσι, όταν απελευθερώνεται το περιφερειακό μας σύστημα από τις αγκυλώσεις του Ψυχρού Πολέμου, δεν υπάρχει η δυναμική που θα αναλάμβανε την ενεργοποίηση της ροπής ολοκλήρωσής του. Αντιθέτως, στο Νότο του υφίσταται καθεστώς ουσιαστικής αντιθετικότητας.

Η κατάσταση περιπλέχθηκε περισσότερο με την αποσταθεροποίηση και του ΒορειοΔυτικού χώρου του ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου. Η Γιουγκοσλαβική (βασικά Σερβική) ενοποίηση του χώρου αυτού αποσυντίθεται, και η αναταραχή από την αποδόμηση συνεχίζεται ακόμη ακαταλάγιαστη. Έτσι έχουμε τα δυο θεμελιώδη προβλήματα που απαρτίζουν την τωρινή αμεσώτερη μορφή του Ανατολικού Ζητήματος: την αντιπαράθεση Ελλάδας και Τουρκίας αφ' ενός, την αποκατάσταση της τάξης στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαυίας αφ' ετέρου.

Πέρα από τις εσωτερικές αδυναμίες του περιφερειακού μας συστήματος στις περιόδους παρακμής και συνεπακόλουθης κρίσης του, η αιτία και ο καταλύτης της αποσταθεροποίησής του προήρχετο πάντοτε από την Ευρώπη. Το Ευρωπαϊκό Σύστημα δρα μονίμως αποσταθεροποιητικά για τον οικείο χώρο μας από τότε που αντί να είναι η δυτική προέκταση της ενιαίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, συγκροτήθηκε σε νέα βάση με την Τευτονική επικράτηση σε αυτό μετά τους πρώτους αιώνες μ.Χ. Η ιστορική Ευρώπη που έτσι συστάθηκε, είναι, πρώτον, εγγενώς ασταθής, όπως έχω αναπτύξει πολλές φορές. Δεύτερον, εξάγει την αστάθειά της, προσπαθώντας να ομογενοποιήσει κάθε σύστημα προς το οποίο έρχεται σε σχέση, σύμφωνα με την μοναδικά τεχνητή ιδιαιτερότητά της. Και τρίτον, είναι κατ' εξοχήν ασύμβατος προς τον δικό μας ΒαλκανοΜικρασιατικό χώρο, πράγμα που δημιουργεί ιδιαίτερα αρνητικό δυναμικό στις μεταξύ τους σχέσεις, γιατί η ιστορική Ευρώπη προσκρούει πάνω στην ταυτότητα του πεδίου μας σε κάθε προσπάθεια της οργάνωσης εκ μέρους της του συνολικού χώρου της ευρύτερης γεωγραφικής Ευρώπης.

Η ενδογενής, αναπόφευκτη αστάθεια της ιστορικής Ευρώπης, και ο αναγκαστικά αποσταθεροποιητικός ρόλος της στις εκάστοτε διαδικασίες οργάνωσης του ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου - αυτό είναι το ουσιώδες περιεχόμενο του «Ανατολικού Ζητήματος». Οι αδυναμίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (τελευταίας αρχής συγκροτήσεως του συνολικού οικείου γεωπολιτικού πεδίου υπό ενιαίο οργανωτικό κέντρο)

ήσαν εν πολλοίς προβολή των ασταθειών του Ευρωπαϊκού Συστήματος. Ο «Μέγας Ασθενής» ήταν τότε και είναι τώρα κατά βάση η Ευρωπαϊστική ιδέα και η πραγματικότητα της ιστορικής Ευρώπης, ιδιαίτερα στην φάση της προϊούσας παρακμής της. Επιπλέον, είναι λογικό, ένα σύστημα ισχύος στις επώδυνες διαδικασίες εξασθενήσεώς του να προκαλεί διαδοχικά κύματα εξαγόμενης αστάθειας. (Σημειωτέον, ότι φαινόμενα εσωτερικού αποσυντονισμού και υφέσεως εκδηλώνονται πολύ πριν την τελική περίοδο αποφασιστικής υποβαθμίσεώς του). Η αστάθεια της ιστορικής Ευρώπης, συνδυαζόμενη στην παρούσα φάση με την αδυναμία της, αποτελεί εκρηκτικό μείγμα, που μόνο η Αμερικανική Ηγεμονία εμποδίζει να αναφλεγεί και πάλι. Έστω και μερική απαγκίστρωση της παγκόσμιας Ηγεμονικής Δύναμης από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ισχύος και Ασφαλείας, έστω και σχετική αποδυνάμωση των Αμερικανικών εγγυήσεων προς αυτό, θα αφήσει ελεύθερη την ενδογενή αστάθειά του να εκδηλωθεί και πάλι με επιδεινούμενη βιαιότητα όπως πάντοτε.

Η ιστορία επαναλαμβάνεται τις τελευταίες δεκαετίες. Στον οικείο χώρο μας της Εγγύς Ανατολής, στο ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο, η Ευρωπαϊκή δυσαρμονία ελειτούργησε ήδη δυο κύριες φορές αποσταθεροποιητικά μετά τον Β' Γερμανικό Πόλεμο:

α) Διέσπασε την ΕλληνοΤουρκική συνεργασία το 1955. Έκτοτε η περιοχή εισήλθε σε περίοδο έντονης αντιπαράθεσης των δυο χωρών προς βλάβη του χώρου μας.

Και β) Προκάλεσε την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας (της Σερβικής κατά βάση σύνθεσης του καίριου ΒΔ τομέα του ΒαλκανοΜικρασιατικού γεωπολιτικού πεδίου), και ώξυνε τις αντιθέσεις που η διάλυση εκεί ήταν φυσικό να συνεπιφέρει, εμποδίζοντας ταυτοχρόνως *de facto* κάθε δυνατότητα ριζικής και διατηρήσιμης λύσης των προβλημάτων.

Ακόμη και σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση (και η Γερμανία προεξοχόντως) καλλιεργεί ένα νέο ρήγμα στο ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο με την αρνητική στάση της στις ενταξιακές διαδικασίες της Τουρκίας. Κατ' ουσίαν η στάση αυτή σημαίνει ότι η εισδοχή της Τουρκίας στην Ε.Ε. μπορεί να γίνει μόνον εάν πρώτα αποδυναμωθεί η Τουρκία ως ανεξάρτητος γεωπολιτικός πόλος. Αλλά κάτι τέτοιο θα ήταν ριζικά αντίθετο προς το ζωτικό συμφέρον του ΒαλκανοΜικρασιατικού χώρου. Η Ελλάδα όμως, εγκλωβισμένη στην προσωρινή «λογική» της ΕλληνοΤουρκικής αντιπαράθεσης, δέχεται ασύνετα να παίξει τον ρόλο του εκφραστή των Ευρωπαϊστικών συμφερόντων του Ευρωπαϊκού Διευθυντηρίου στον χώρο της. Έτσι θυσιάζει όμως στον βωμό βραχυπρόθεσμων επιδιώξεων, τα μείζονα συμφέροντα του Ελληνισμού που είναι αλληλένδετα προς την υποκείμενη δυναμική και τις μακροπρόθεσμες προοπτικές του ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου.

Ο Ελληνισμός έχει ζωτικό συμφέρον ένα ισχυροποιημένο ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο. Για τον απλούστατο λόγο ότι αυτός ο χώρος διέπεται αμεσώτερα και βαθύτερα από την πολιτισμική ταυτότητα του Ελληνισμού. Ακόμη περισσότερο: Ελληνισμός και ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο είναι πραγματικότητες αδιαχώριστες. Αυτό που κάνει να μην βλέπουμε καθαρά την αξεδιάλυτη αυτή ενότητα είναι η επικράτηση στον ΝεοΕλληνισμό στενών και στενόμυαλων ιδεολογημάτων Ελληνισμού που τον ξεφτίζουν και τον μικραίνουν στο επίπεδο κάποιου εθνικισμού του ενός ή του άλλου τύπου.

Βεβαίως, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει και μερίδα του ΝεοΕλληνισμού που

αντιλαμβάνεται μεν, θολά έστω, την εσωτερική σχέση Ελληνισμού και ΒαλκανοΜικρασιατικού πεδίου, αλλά ακριβώς δε γι' αυτόν τον λόγο θέλει την Ελλάδα να ακολουθεί αντιβαλκανομικρασιατική πολιτική. Είναι η μερίδα του ΝεοΕλληνισμού που επιδιώκει τον αποτελεσματικό αφελληνισμό του ΝεοΕλληνισμού υπέρ ενός καθ' υπόθεσιν «εκσυγχρονισμού». Πρόκειται για την Ευρωπαϊστική μερίδα του ΝεοΕλληνισμού, για την οποία εξυγίανση, εξορθολογισμός, εκσυγχρονισμός, δεν σημαίνουν τίποτε άλλο από εξευρωπαϊσμό. Η κακοδαιμονία αυτή μαστίζει τον ΝεοΕλληνισμό εξ υπαρχής, από συστάσεως δε του ΝεοΕλληνικού Κράτους επέτυχε διαδοχικά τον ηγεμονικό ρόλο εντός του, με αποτέλεσμα την καταθλιπτική αποτυχία που σηματοδοτεί την καθολική ΝεοΕλληνική παρακμή των ημερών μας.

Ο Ευρωπαϊστικός «εκσυγχρονιστικός» ΝεοΕλληνισμός πιστεύει ότι πρόοδος μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν κοπούν οι ρίζες του ΝεοΕλληνισμού, το βάρος της παράδοσης και οι ιστορικές προδιαγραφές του. Είναι συνεπώς ανεδαφικός, αναποτελεσματικός και αντιπαραγωγικός.

Είναι ανεδαφικός γιατί έτσι και αλλιώς κανένα πράγμα με κανένα τρόπο δεν μπορεί να αλλάξει την φύση του. Μπορεί να την δυναμώσει ή να την εξασθενήσει, να την τελειοποιήσει ή να την αφήσει ακαλλιέργητη, να πολλαπλασιάσει ή να συρρικνώσει την ενέργειά της, αλλά ποτέ να την μεταβάλει σε κάτι άλλο.

Είναι αναποτελεσματικός γιατί το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε όντος απορρέει κατ' ανάγκη από τον χαρακτήρα της συστατικής ταυτότητάς του, και δεν μπορεί να είναι ένα ξένο, δάνειο ή μιμούμενο χαρακτηριστικό. Το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι εξ ορισμού ένα ίδιο προτέρημα. Προϋποθέτει λοιπόν ενεργό ιδιαιτερότητα στην ταυτότητα της φύσης του όντος του οποίου αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα. Και πραγματική αποτελεσματικότητα σημαντικού ύψους συνίσταται πάντα στην ενεργοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, ιδίως σε περιόδους διεύρυνσης, ανοίγματος και απελευθέρωσης συστημάτων, σε εποχές ευρέος κυριαρχούντος ανταγωνισμού.

Είναι τέλος αντιπαραγωγικός, γιατί όσο σπρώχνει στον αφύσικο δρόμο της ευρωπαϊστικής αλλοίωσης του Ελληνισμού, τόσο γεννά (στείρα πολλές φορές) αντίδραση που κλείνει τα μάτια απέναντι στο υπαρκτό πραγματικό πρόβλημα του ΝεοΕλληνισμού.

Η βαθύτατη νόσος του ΝεοΕλληνισμού συνίσταται επομένως όχι στις πέδες που ο Ελληνισμός αντιπροσωπεύει (όπως ο Ευρωπαϊστικός «εκσυγχρονισμός» πιστεύει), αλλά ακριβώς στις πέδες που επιβάλλονται πάνω στον Ελληνισμό. Αυτό που εμποδίζει τον ΝεοΕλληνισμό να αναπτυχθεί στις σύγχρονες συνθήκες δεν είναι η ενεργός παρουσία του Ελληνισμού - κάθε άλλο μάλιστα, αφού ο ουσιαστικός Ελληνισμός είναι ανενεργός στην ΝεοΕλληνική πραγματικότητα. Το αντίθετο συμβαίνει επομένως: το θεμελιώδες πρόβλημα είναι η απουσία του ενεργοποιημένου δυναμισμού του Ελληνισμού – μια απουσία που έχει εν πολλοίς προκληθεί με την θέσμιση δομών στην ΝεοΕλληνική κρατική ολοκλήρωση της κοινωνίας που εξουδετερώνουν το ακένωτο δυναμικό του Ελληνικού συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Παραδοξολογώντας, αλλά με νόημα, μπορούμε να πούμε ότι η ιδέα του Ευρωπαϊστικού «εκσυγχρονισμού» έχει πραγματωθεί τουλάχιστον κατά την αρνητική όψη της: η μεγάλη

παράδοση του Ελληνισμού δεν δρα δημιουργικά παράγοντας υψηλό έργο. Διατηρείται μόνο σε λανθάνουσα κατάσταση στον ασυνείδητο οργανισμό της κοινωνίας, σαν πηγή και παρακαταθήκη δυναμικού από την οποία κάθε συνειδητός λειτουργός αντλεί την γονιμότητα της ενέργειάς του.

Αλλά η «επιτυχία» αυτή του ευρωπαϊστικού «εκσυγχρονισμού» δεν έφερε καμμία συρροή πραγματικών επιτυχιών. Δεν αναγέννησε, αλλά κατέθαψε, τον ΝεοΕλληνισμό. Και σ' αυτό ίσως (θεία δίκη και «πονηρία» Λόγου) συνίσταται η χρησιμότητά του. Γιατί μόνο με τον θάνατο του ιδεολογήματος του ΝεοΕλληνικού τεχνητού συνθέματος μπορεί να απελευθερωθεί ο Ελληνισμός.

Και με αυτό ανοίγεται ο δρόμος για την βαθύτερη κατανόηση του να διακυβεύεται στο ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο σήμερα, και, άρα, του ποια είναι τα ζωτικά συμφέροντα του Ελληνισμού σαν πολιτιστικής «κοινής», ποια είναι τα ζωτικά συμφέροντα του πεδίου σαν χώρου και των χωρών αυτού. Έτσι μόνον μπορεί να συλληφθεί κατά βάθος ο ουσιαστικός χαρακτήρας των εξελίξεων και να χαραχθεί κατάλληλη γεωστρατηγική. Και περί αυτών θα διαλάβω στο επόμενο άρθρο.

[Δημοσιεύθηκε στον "ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΡΥΚΑ"]